

Jaro je tady

4A. Tvorba oddělků na stanovišti s kmenovými včelstvy v době hlavní snůšky

4B. Oddělky je lépe umístit odděleně, omezí se zalétávání matek po snubním letu

Dlouho očekávané období, po krátkém a teplém předjaří, nás vítá rozkvétajícími jabloněmi. Včelstva rychle zesílila a již je ovládají nové generace dělnic. Poslední dlouhověké včely umírají mnohdy s cílem ještě prospět svému společenství a odehnat nadšeného pozorovatele česna žihadlem. Ranní mrazíky, ani májové deštíky již neovlivní tepelnou pohodu vitálních včelstev, a pracovní nasazení matky i dělnic, kterých každým dnem přibývá po stovkách, si žádá více prostoru jak pro stále se zvětšující plochy plodu, tak pro již významnou snůšku nektaru. Na horních loučkách, zásobních plástech, ale i v podmetu, jsou patrné známky čerstvé stavby, kdy bělavý vosk signalizuje rozvoj stavebního pudu. V následujících 10 týdnech se odehraje nejdůležitější dílo přírody, na které se sice těšíme, ale které nás bude nejvíce zaměstnávat. V závislosti na pastevních podmínkách proběhne hlavní snůška, která bude nejen demonstrací včelího úsilí, ale i zkouškou našich vědomostí

a snahy o pochopení principů, na kterých spočívá kouzlo včelařství.

Vosková stavba

Především pro nás, začínající včeláře, je podstatná tvorba voskového díla, zejména s využitím mezistěn. Zatímco jsme v průběhu druhé poloviny dubna nové rámky s natavenou mezistěnou vkládali výměnou

V následujících 10 týdnech se odehraje nejdůležitější dílo přírody

za odebrané nezkonsumované zimní zásoby jen na okraj plodového tělesa, abychom nenarušili tepelný režim v úle, nyní, v době květu ovocných stromů je můžeme vložit přímo mezi plodové plásty. Nejen, že jsme stavby schopným dělnicím dali příležitost k činnosti, ale s rychlým vystavěním dojde i k okamžitému zaklazení tohoto panenského díla matkou, a při výchově plodu

mladušky najdou uplatnění pro množství mateří kašičky. Obdobné využití najde i stavební rámeček (bez mezistěny i drátkování) pro stavbu trubčiny, zaklazené neplozenými vajíčky, ve kterých se budou líhnout nejen trubci, ale s nimi i nová generace roztočů *Varroa*. Tyto rámky vkládáme mezi krycí plást (2. od stěny úlu) a plodové těleso. Pokud bychom ho umístili hned ke stěně, volný prostor v rámečku by včely prostavěly se stěnou úlu a následujícím plástem, a tak by se tento nedal ze včelstva vyjmout (obr. 1). Po jeho kontrole za cca 14–21 dní, kdy je již většina buněk zavičkována (obr. 2), je nutné ho ze včelstva vyjmout, dílo i s trubčím plodem a vyvíjejícími se roztoči vyřezat a opět rámeček vložit, aby se celý proces mohl opakovat. Vyřezanou trubčinu zlikvidujeme nejlépe okamžitým vytavením ve slunečním či parním tavidle, což nám umožní využít vosk ke zpracování a zbylé kukly ke krmným účelům (kachny, slepice). Vyřezanou a nezpracovanou trubčinu neskladujte,

1. Prostavěný prostor nevhodně umístěného stavebního rámečku s větší mezerou u stěny

3. Pro odchov oddělků se osvědčily 6rámkové teplodržné plemenáče různé konstrukce. Včelám hrozí v malém prostoru jak přehřátí na přímém slunci, tak zaostávání chladem

trubci jsou schopni se líhnout i mimo úl, a pak hynou chladem i hlady a rozkládající se plod je živnou půdou pro bakterie, houby a plísně, které mohou ohrožovat i dosud zdravá včelstva. V případě dělničiny je již alespoň jednou zaklazená souše pevnější i pro ukládání zásob, proto se snažíme rámky s mezistěnou vždy vkládat k plodu, tedy pod mateří mřížku, pokud ji využíváme.

Přidávání třetího nástavku

Čas, kdy musíme včelám rozšířit úlový prostor již radikálně, tj. nasazením dalšího nástavku, chcete-li medníku, zjistíme prohlídkou včelstva. Pokud jsou včely zejména k večeru vyvěšené na spodních loučkách a tvoří tzv. bradu, je nejvyšší čas. I prohlídkou zjistíme, že jsou hojně zaklazené oba nástavky. Plochy zavičkování plodu si odhadneme v dm^2 a víme, že za týden až 10 dní bude v úle potřeba

Vyřezanou a nezpracovanou trubčinu neskladujte, trubci jsou schopni se líhnout i mimo úl, a pak hynou chladem i hlady a rozkládající se plod je živnou půdou pro bakterie, houby a plísně

trojnásobný prostor, který nám poskytne třetí a posléze i čtvrtý nástavek (1 nástavek r. m. 39 x 24 cm poskytuje cca 180 dm^3 úlového prostoru). Aby se včelky ve zvětšeném obydlí rychleji integrovaly, nepřidáme jen celý nástavek s mezistěnami, jak je to možné u nízké rámkové míry, který bychom podsunuli pod spodní nástavek, ale budeme postupovat tzv. převěšováním. Do prázdného nástavku přeložíme z rozšiřovacího úlu všechny plásty s medovými zásobami bez plodu, které ukládáme po obou stranách, a zavičkované plodové plásty,

které obsahují rovněž více či méně glycidových zásob. Vzniklý prostor po odebrání pláště doplníme soušemi, pokud máme, jinak mezistěnami tak, aby z obou stran vkládané mezistěny byl vždy plodový plást. Z každého nástavku se snažíme odebrat cca polovinu plástů a dodat stejné množství souší či mezistěn, včetně stavebního rámečku. Snažíme se, aby se nad sebou následně nepotkaly 2 mezistěny a nevznikl souvislý „hluchý“ prostor. Tímto úkonem dojde k velmi radikálním změnám, které způsobí, že zavičkování plodu vyzařující teplo umístíme mimo místo hlavní koncentrace mladušek (otevřený plod). Vložené mezistěny se stavitelky budou snažit co nejdříve vystavět a matka zaklásť, u souší toto provede téměř okamžitě. Líhnoucí se mladušky najdou uplatnění při výchově nového plodu a nepoměr mezi zavičkováním a otevřeným plodem vyžadujícím péči a mateří kašičku nenastane, což je dalším opatřením proti rojení.

Následná kontrola spočívá v případném přisunování vzdálenějších mezistěn, které dosud nebyly vystavěny blíže k plodu, ve vyřezání trubčiny ze stavebního rámečku, sledováním bezchybného kladení matky a přínosu sladiny.

S mateří mřížkou či bez

Pokud se rozhodneme pro použití mateří mřížky, vkládá se mezi přidaný a dva původní nástavky tak, aby omezila kladení matky na dvouprostorové plodiště. Mřížka musí všude doléhat a mezery v ní musí být nepoškozené, aby matka neprolezla. Po vylihnutí zavičkování plodu ve 3. nástavku již pro matku atraktivní buňky nebudou dostupné a dělnice je zanesou medem. Tak se stane i v případě vydatné snůšky bez mřížky. Pokud by došlo ke zhoršení počasí a bezletovým dnům s výpadkem snůšky, je tu riziko, že matka tento prostor opět proklade. Proto rozšíření bez mřížky

2. Zavičkováná trubčina na stavebním rámečku

plánujeme na období s příznivou předpovědí počasí a opravdu v době plného květu ovocných stromů a řepky. Použití mřížky je problematické i v případě, že v úle nejsou očka a do medníku byl přeložen plod s trubčinou, což zapříčiní, že vylíhnutí trubci v úle uhynou. I jinak je mřížka překážkou pro včely a zejména v kombinovaných systémech s jednoprostorovým plodištěm je nutné často kontrolovat dostatečný prostor pro kladení, jinak by omezení matky vyvolalo rojovou náladu.

Oddělky rychle a dobře

Redukce plodového tělesa a užitečného protirojového opatření dosáhneme i odběrem plodových plástů za účelem tvorby

5. Sluneční tavidlo je rychlý způsob likvidace trubčiny

7. Zjevný projev rojové nálady – mezerovitost v plodovém pláste, volné buňky jsou zalité medem, u spodní loučky rojové matečnický

6. Ověření vylihnutí matky omezíme jen na kontrolu matečníku, který musí být odvíčkován ve špičce

oddělků. Zde však musí dojít k načasování s dostupností nové matičky či matečníku. Je spousta metod, jak tvořit oddělky v síle produkčního včelstva i s minimálním množstvím plodu, ale nám se budou hodit takové, které nepotřebují intenzivní péči a zajistí nám plnohodnotné rozšíření našich včelstev pro příští sezónu. Pokud použijeme 6 rámkové plemenáče (obr. 3), opět použijeme zavíčkovaný plod, nejlépe 2–3 rámy, které umístíme do středu. Ke stěně přidáme 1–2 medné pláty, můžeme využít i odebrané nezkonsumované zimní zásoby, kde se najdou prázdné buňky, do kterých nalijeme trochu vody, 1 mezistěnu (když nejsou souše) a z druhé strany ještě jeden zásobní plát, ideálně i s pylóvými zásobami, pokud jich není dostatek okolo plodu. Do oddělku sklepneme ještě včely z 2–3 plátů bez matky (alespoň 1 z otevřeného plodu, ostatní stačí z medných). Do druhého dne bychom si měli opatřit matku, kterou můžeme přidat již oplozenou, kladoucí nebo ve stádiu matečníku, nejlépe zavíčkovaného, zralého, což je bezpečnější i nejlevnější. Ten umístíme do plodového plátu a za 2 dny velice opatrně zkontrolujeme. Do oplození a rozkladu matky je včelstvo bohatě zaopatřeno. Případně létavky se vrátily do svého úlu a mladušky pro pastvu, natož donášku vody, ještě nedozrály. Lihnoucí se včely zajistí nové matce výživu, pylóvé zásoby umožní okamžitou výchovu plodu bez ohledu na po-

časí a pastvu a do třech týdnů by se měl v oddělku objevit plod nové matky, kterou pak lze označit a případně upravit zastřížením křídla. Po zaklazení uvolněných plodových plátů a vystavené mezistěny je nutné přeložení silícího oddělku do úlu. Následná péče a rozšiřování je už téma na další měsíc.

Přidávání čtvrtého nástavku

Pokud byla naše včelstva v dobré kondici, nabídka vydatné pastvy je v přijatelné vzdálenosti a nektarové snůšce přeje i počasí, můžeme očekávat v polovině května potřebu rozšíření úlového prostoru o další, čtvrtý nástavek, což nám opět bude signalizovat plnění se prostor. Při velké snůšce musíme kalkulovat i s kapacitou, která je nutná pro rozstříknutí řídké sladiny, kterou teprve v noci včely zredukovají a přemístí na konečné místo. Pokud tento prostor nebudou mít k dispozici, opět hrozí zanesení plodiště, pokles snůšky a rojová nálada. Zde se již projeví naše fyzické dispozice, případně se budou hodit pomocníci. U začátečníků nepředpokládám zásobu souší, proto opět budeme rozšiřovat mezi stěnami. Na odstavnou plochu z víka či na štokrle odložíme 3. i 2. nástavek, případně i s mřížkou, aby nám matka nepřeběhla. Z plodiště vyjmeme opět jen zavíčkované plodové pláty bez včel, ale především bez matky, (a umístíme do odkládací bedny), které vyměníme za mezistěny obdobně jako při předchozím rozšiřování. Vrátime 2. nástavek a provedeme stejně. Pokud je již zavíčkovaný i stavební rámeček, vyřežeme a znovu vložíme. Pokud by zde byly celé

Pokud byla naše včelstva v dobré kondici, nabídka vydatné pastvy je v přijatelné vzdálenosti a nektarové snůšce přeje i počasí, můžeme očekávat v polovině května potřebu rozšíření úlového prostoru o další, čtvrtý nástavek, což nám opět bude signalizovat plnění se prostor

medné pláty, i ty vyměníme za mezistěnu. Vrátime mateří mřížku a na ni položíme nový nástavek. Z bedny vložíme do středu zavíčkované plodové pláty a do plného počtu doložíme pláty ze 3. nástavku, kde jsou ještě pláty s vybihajícím plodem. Vedle si připravíme i 3. nástavek, který nyní bude 4. V něm ponecháme nejstarší medné pláty, nejlépe již místy zavíčkované, případně přidáme zásoby odebrané z plodiště tak, aby byl plný. Pokud se mi plátů ve 3. nástavku nedostává a přeložila jsem všechno zavíčkovaný plod, vložíme mezistěnu i sem, ovšem ne ke stěně, kde by jí včely nevěnovaly moc pozornosti. Stavitelky zde vystaví panenské dílo, které zanesou sladinou. Po šetrném vytočení již tato souš

nebude tak atraktivní pro matku k dalšímu zaklazení, ale zatím nemáme na výběr, a své uplatnění ještě najde. Nyní má včelstvo dost prostoru a my čas v klidu sledovat jeho pracovní úsilí a nechat med děle zrát.

Kdo pracuje, nezlobí

Rojivost je přirozená vlastnost včel, která jim zajišťuje generační obnovu v době hojnosti, očistu v případě zdravotní zátěže i posílení populace v místech, kde se nabízí vydatné potravní zdroje a kde je tím i zapotřebí více opylovatelů. Vlastnost přirozená včelám se dostává pod kontrolu včeláři, zejména neustálými pobídkami k pracovní činnosti včel, postavenými na využívání jejich přirozených instinktů. Ochlazováním plodového tělesa a měněním jeho celistvosti i uspořádáním plodových plátů ovládáme rozmnožovací pud. Stavební pud podpoříme vytvořením volného prostoru v místě, kde má být těleso kompaktní a zvýšením tlaku při plodování a ukládání zásob. Shromažďovací pud živíme pocitem nedostatečně zaplněných skladů při vydatné nabídce pastvy s postupným rozšiřováním prostoru a odebráním zásob. Pokud by k zvětšení objemu nedošlo, včelami a plodem přeplněný úl bude těsný a přehřátý. Zprvu dělnice zanesou celý prostor sladinou, matka nebude mít kam klást a mladušky ve funkci kojíček nebudou mít komu předávat svou mateří kašičku, kterou začnou samy pojídat (obr. 7). Jejich hormonální nabuzení dá vzniknout rojové náladě, která se projeví masivní stavbou matečníků, přistavených v blízkosti plodových plátů, převážně

v prostoru u spodních louček. Matka tyto poslední volné buňky zaklade a ostatní už je jen na dělnicích, které jí jako nekladoucí přestávají krmit a svou pozornost upnou k výchově matečníků. Posléze i létavky přestanou pracovat, mnohdy se vyvěšují na úle či v podmetu a čekají na zavíčkování prvních matečníků. Odlehčená matička opouští starý úl spolu s družinou létavek, letuschopných mladušek a zásobami medu hledat nové stanoviště. A nám uletěly včely.

Jak pečovat o roj i oddělek si povíme příště.

Dana Belušová, ZO Kladno,
belusovad@seznam.cz,
www.vcelarikladno.cz